

ს ა თ ა გ უ რ ი

I

ქალაქიდან მია ესტატე ღამელა იყო, როცა სახლში მოვიდა. მეორე დღეს შობა თენდებოდა: ძალზე მოერეკებოდა შინისაკენ ესტატე თავის "მერანსა, რომ შობადღეს საკუთარ ოჯახში ყოფილიყო. "მერანიც თავს როდი ზოგავდა: მოძუნძულეობდა გაყინულ გზაზე და, როგორც მოხუცი ყავარჯენს, ისე მოაბაკუნებდა დაუძლურებულს ფეხებს: ყურებს, თითქოს დამტვრევიაო, უხეიროდ ატლაკუნებდა. სიბერე ძნელია, გმირს როსტომსაცკი მოჰრევიაო, ნათქვამია, და, რასაკვირველია, ესტატეს მერანი დაეუძლურებინა. პატრონი მაინც დღესაც გაყიდვას არ უპირებდა, თუმც მისი ცხენი ოცს წელს გადაცილებული იყო და მუშტარიც ბევრი ჰყავდა. ვინ იყვნენ, თუ იცით, ესტატეს მერანის მუშტრები? წვრილი მოვაჭრენი: ჩარჩები, ქათამკვერცხის, წვრილმანის მყიდველი გამყიდველნი, რომელნიც სუნით დაეძებენ იაფფასიან საქონელს ცოტა ხელის მოსანაცვლებლად. მაგრამ ესტატე დიდს უარზედ იდგა. ჩემი ცოცხალი თავით მერანს ვერ მოვიშორებ, დიდი ამაგი აქვს ჩემზედ: აქაო და დაბერდაო, ამიტომ ავიღო და ჩარჩებს ჩავუგდო ხელში, რომ ტყავი გააძრონ? ბებერი ვარ, მაშ ჩამსვით გოდორში და დამაგორეთ კლდეზე! ეგ არის თქვენი სამართალი?! გაყიდვა არ შაიძლება: უნდა ჩემს ხელში მოკვდეს! ამ პასუხით ისტუმრებდა ესტატე ყველა მუშტარს. მია ესტატე მეტისმეტი კეთილი, სათნო ადამიანი იყო: იმისაგან წყენა სოფელში პირუტყვისაცკი არ მოაგონდებოდა, განაღამც ადამიანს. მხიარული, ღაჟღაჟა, მუდამ მოცინარი, გადაპენტილა სახისა, ოჯახის გაყრაში და მოჩხუბართა შერიგებაში აუცილებელი შუაკაცი იყო და ლხინში თამადა. ჰაა, აბა, შერიგდით! ეტყოდა ესტატე მოჩხუბრებს. რა გაჩხუბებთ, თქვე კაი კაცებო, განა სულ ცოცხლები ვიქნებით, ხომ უნდა დავიხოცნეთ?! ეს ჩვენი წუთისოფელი წუთია: სიამოვნებით გავატაროთ, იმას რა სჯობია! სისხლი სისხლით არ დაბანილა, არც დაიბანება: სისხლს წყალი დაჰბანს მხოლოდ. აბა, მოდით, პროშტი: ჯერ მე მაკოცეთ, მერე ერთმანეთს აკოცეთ: თუ რამ საჩხუბარი გაქვთ, იმას რა სჯობია დინჯად მოლაპარაკებით გავათავოთ. მუშტიკრივით ვის რა გაურიგებია, თქვენ გაარიგოთ? ოღონდ შერიგდით და სადილი ჩემი იყოს. ესტატეს არც შუკაცობა მოუცდებოდა და დაპირებასაც ხელად აასრულებდა. ხელობით სოფლის დალაქი იყო და თავისთვის ტკბილად ცხოვრობდა: ჰქონდა საკუთარი სახლკარი, ვენახი, ცოტაოდენი სახნავმიწა, ერთი თვალი წისქვილიც უბრუნავდა. ძმათამოყვარეს, კეთილს, სათნოს, უწყინარს, პურადს, გულადს და ამასთან ხანში შესულს ადამიანს სოფლელებმა მია ესტატე დაარქვეს. ყველა, დიდი და პატარა, ესტატეზე ხნიერებიცკი "მიასნ ემახდენ. ესტატეს ხანდახან ხუმრობაც უყვარდა. როცა, მაგალითად, ქალაქიდან მოაძუნძულეობდა თავის რაშს და გზაში ნაცნობები მიესალმებოდენ: მია ესტატეს გამარჯობა! საიდან? საიდან? იერუსალიმიდანაო, უპასუხებდა. ქალაქში მიმდინარს თუ შეეკითხებოდა ვინმე: საით? საითკენ გაგიწევია? იერუსალიმშიო, უპასუხებდა და თან გულიანად იცინოდა: არა, ეგ ოჯახქორები, რომ მკითხავენ საით მიემგზავრებიო, როგორ არ იციან, კატის მანძილი საბძელია. არა, თუ არ დაგიშლია, მე და ჩემი ცხენი განჯაერევანს, ტრაპიზონს ან თეირანს წავალთ! თუ ჩავალთ, ქალაქში, სად უნდა წავიდეთ? ეჰ, განა არ იციან, მაგრამ ჩვეულებაა, ეგეც ერთი რამ სალმის

სანელია.

II

ესტატე ჩვეულებისამებრ ზარხოზად იყო, როცა სახლში მოვიდა. ცხენი თავის ერთსართულიან სახლის მოაჯირთან ისე ახლო მიაყენა, რომ მერანსა თავი დერეფანში გადააყოფინა და დაიძახა: ნოჯახიშვილებო, გამოიხედეთ, სტუმარი არ გინდათ? შინ ფაცაფუცი შეუდგათ. "პაპა, მოვიდა, პაპა მოვიდან, გაიძახოდენ ესტატეს შვილიშვილები, სონა და კოლა: გოგო ექვსი წლისა, ხოლო კოლა რვისა. "სანთელი მოანათეთ, სანთელი! იძახდა ესტატე. დ რა დაგემართათ, ხომ არ დაიძინეთ? ჯერ სიტყვა არ გაეთავებინა, რომ პატარა ხელის ლამფით გამოვიდა კარში მსხვილი, ჩარგვალეული დედაკაცი, მეუღლე ესტატესი, ეფემია. ოჰ, სადამო მშვიდობისა, ეფემიაო! ჰაა, როგორა ხარ სულიკოჯან? მე კარგადა ვარ, ძალიან კარგად. ცოტა შემცივდა. ღმერთმა მშვიდობა მოგცეს! რა არის, კაცო, ამ ღამე სიარული? სხვა არა იყოსრა, ნადირისა მაინც არ გეშინიან? დ სთქვა ეფემიამ. რა ვქნა, დამიგვიანდა. ნადირიო? განა მე ნადირი მერჩის? სამგლე და ნადირის შესაჭმელი ხალხი ცოტაა განა? სთქვა ესტატემ. პაპა, სათაგური არ მოიტანე? ჰკითხავდენ ესტატეს დაჟინებით სონა და კოლა. ჩუსტები, წულები, საკაბე? შესტიკტიკებდენ მოაჯირზე მიყრდნობილი ბალები პაპას. ყველაფერი მოგიტანეთ, შვილებო, ყველაფერი! უპასუხებდა ესტატე და თან ხურჯინსა ჰხდიდა. ამ დროს მისმა მერანმაც დაიხვიხვინა და ისეთი ორთქლი გამოუშვა ნესტოებიდან, რომ ეფემიას კინაღამ ლამფა გაუქრო. რა იყო, ჰოო, კარგი, ცხენო... სთქვა მან გაჯავრების კილოთი. ქერი უნდა საწყალს ჩემ მერანს, სთქვა ესტატემ, მაგრამ ჯერ დაღლილია, დაისვენოს პატარა ხანი და მერე ვაჭამოთ: ცოდოა, ძალიან გამოვრეკე. ესტატემ ტანიღამ აიხსნა მოხვეული ნაბადი და ცხენს გადააფარა: ხოლო თავად, ყაბალახით თავყურშეხვეული, ხურჯინით ხელში, გაყვა უკან თავის დედაკაცს, რომელიც წინ მიუძლოდა. ესტატემ გახურებულ ბუხარს მიაშურა ხურჯინი ტახტზე დასდო. სანდრო როგორ იყო? ვენაცვალე იმას სიყმეში! ჰკითხა ეფემიამ, ვიდრე ესტატე ბუხარს მოუჯდებოდა. ძალიან კარგად არის. ჯამაგირიც მოუმატებიათ: თვეში სამი თუმანი აქვს, სთქვა ესტატემ თავმომწონედ, რომ ასეთი ყოჩალი შვილი გამოუვიდა. ეფემია ღმერთს უმადლიდა. ხოლო რძალმა. სოფიომ მამამთილს მიაშურა და ლეკური ჩუსტების ხდა დაუწყო. ბავშვები მიეხვივნებ პაპას და აღარც აცლიდენ ლაპარაკს: სათაგური, ჩუსტები, საკაბე და ამისთანები იყო იმათი სალაპარაკო. ეტყობოდათ, რომ უფრო სათაგური ენიაზებოდათ¹ ყველაზე მეტად. პაპამ ორივენი გადაჰკოცნა და აღუთქვა, რომ მალე ყველაფერს ამოათრევდა ხურჯინიდან. ცოტა ხანს დამაცადეთ, შვილებო, ხელები მოვითბო, მცირა, უფრო კარგად ამოვალაგებ ხურჯინიდან ყველაფერს. ამისთანა ხელებით რა ამოვილო?!. აი ნახეთ, როგორ დაკრუნჩხული თითები მაქვს, და უჩვენა დალურჯებული თითები. თანაც ხელი ჯიბეში ჩაიყო და ამოიღო მჯილით კანფეტები, მანამდის ამას შეექცით. მოდით აქეთ, თქვე ავაზაკებო, ნუ აწუხებთ პაპას, ჰკვიანად დასხედით! შეუტია ბავშვებს სოფიომ. ბავშვები გაფაციცებით ჰკრეფდენ ტახტზე გაბნეულ კანფეტებს. ჰაა, აბა, ჩხუბი არ მოგივიდეთ, თორემ იცოდეთ,

¹ ოსმალური ტყვეობის სახელი

სათაგურს ისევ ქალაქში წავიღებ, სთქვა ესტატემ. ერთი ჩაი რომ დამალევინოთ, ძალიან კარგს იზამთ. გზაში შემცივდა და ცოტა ზარხოშადაც გახლავართ. ვიდრე ესტატე საუბარს დაიწყებდა, სოფიო ჩაის თადარიგს შეუდგა: მიაშურა იქვე თეთრ ტილოთი გადაფარებულს სამოვარს და ხელად ლანგრით ჩაი და შაქარი მიართვა მამამთილს. ოჰ, ღმერთმა მშვიდობა მისცეს ასეთ ლოთობას! კაცი დავბერდი და ჩემს სიცოცხლეშიამისთანას არას მოვსწრებვიარ: მეტიმეტი ლოთობაა: უქმი და საქმი არ გააჩნიათ: სარდაფები მუდამ დღე სავსეა ხალხით: დიდი, პატარა, მდიდარი, ღარიბი, ყველა ლოთობს. კაცს ეგონება, თავებს იმარხავენ, ხვალ სიცოცხლეს აღარ მოელიანო. არ ვიცი მე მეჩვენება, თუ მართლა ასეა. ეჰ, ქალაქია, ესტატეჯან, ქეიფს რა გამოლევს! სთქვა ეფემიამ. მაგრამ მე ეგ როდი მეკითხება: თვალი იმათაც დაუდგესთ. ასემც უქნიათ, ღვინისა და არყის რუმბებში ჩაუხრჩვიათ თავი! შენ ეს მითხარი, სანდრო არ აპირობდა ამოსვლას? როგორ არა, როგორ არა, საახალწლოდ უსათუოდ მოვა, პირობა მომცა. მართლა, ზალიკამ და სიდონიამ დიდი მოკითხვა. საწყლები! გმადლობთ, გმადლობთ, სთქვა ეფემიამ, ნახევი? როგორ არა, გუშინ სადილად იმათსა ვიყავი. კაი დროება გავატარე. როგორ არიან? როგორ რასმე ცხოვრობენ? დაეკითხა ეფემია. კარგად, ძალიან კარგად. კაცი გამდიდრებულა: ასი თუმანი ნაღდი ფული მექნებაო, აქ ასი კაპეიკი არა ჰქონდა. ბზეს, ერთს კალათს და ერთს ვირს შენი მამიდაშვილი ზალიკა, ეფემიავ, კაცად გამოუყენებია. ღმერთმა ბრძანოს, ნეტა არ იქნება!.. მოხერხებული კაცი ქალაქში მუდამაც გამდიდრდება, სთქვა ეფემიამ კვალად. ამ დროს ესტატეს მერანმაც დაიხვიხვინა. ოჰ, ქეიფში გავები, ცხენი კი დამავიწყდა. საწყალს ქერი უნდა. გომურში უნდა შევიყვანო, თორემ შესცივა, სთქვა ესტატემ, წამოდგა ზეზე და გაემართა კარებისაკენ. გაალო თუ არ კარები, ბოდიში მოიხადა თავის მერანთან, რომ დაუგვიანა ქერა. ჩემო მერანო, ჩემო მერანო, ეხლავე იქნება ქერი, ეხლავე, მომიტევე, რომ ამდენი ხანი გაცდენე შე საცოდავო. ცოტა ხანი მოითმინე, მერანო, ყველაფერს მოგართმევ, რაც გესიამოვნება, რასაც მიირთმევ, უთხრა ესტატემ თავის მერანს, რომელმაც პატრონის დანახვაზე უფრო მოუმატა ხვიხვინს, ხოლო დაბალ ხმაზე: ნესტოებს ბერავდა და თან ხელებში ეტანებოდა ძია ესტატეს. ესტატემ მერანი დააბინავა და სახლში დაბრუნდა. პაპავ, წაღები!.. პაპავ, სათაგური! გაისმა ბავშვების ხმა. ორივეს გაეფარჩხათ ხელები და საწყლად იღმიჭებოდენ. ამ ბავშვების ცოდო წამწყმედს, თუ თხოვნა არ ავუსრულე, სთქვა ესტატემ. არ დამჯდარა, მაშინვე ხურჯინს მიჰმართა. ჯერ ერთი თვალის სახლართები გახსნა და დაუწყო ამოლაგება. ბავშვები თვალწარბში და ხელებში შესცქეროდენ. ეფემია დოინჯშემოყრილი, თავმომწონედ დასჩერებოდა: სოფიოც შორიახლოს იდგა გულხელდაკრეფილი და პირმოკუმული. დიდი ჭრელი კატა ტახტზე მიდიმოდიოდა კუდაფმრუკული, ბუხარში ცეცხლზე ხუხვით გვერდზე და ზურგზე გატუსულ ტყავით. ექლიმებოდა, ეხახუნებოდა ბავშვებს და მოკაუჭებულს კუდს, როგორც შოლტს, თვალწარბში უსვამდა. ისიც თითქოს რაღაცას მოელოდა. ამ კატას ღნავალას ეძახდენ, რადგან წამდაუწუმ ღნაოდა და კნაოდა. თავვი კი თავის სიცოცხლეში ერთიც არ დაუჭერია. ჩხავანა კატა, განა არ იცით, რა თავს დაიჭერს!? აბა, რაზე რა დავაწყო: მოიტათ რამე, ადამიანებო. წარმოსთქვა ესტატემ. ეფემიამ მაშინვე მოურბენინა ლანგარი და ტაბაკი... ეს ბახტაკი1 იჰ, იჰ, რა არის, რომ იცოდე, ეფემიავ?! ნახე რა არის და! სთქვა ესტატემ და ორი წყვილი გელაქნური დააწყო ტაბაკზე. ოჰ! თევზები,

დედილო, თევზები. რა კარგებია, ჭრელები! ამბობდენ ბავშვები და თან ხელებს უსვამდენ და საკოცნელად ელამუნებოდენ, ყურს არ უგდებდენ დედის ბუზლუნს და დარიგებას: ჭკვიანად იყავითო. ესეც ძროხის ხორცი! ჩალადაჯია. ყასაბ გიგოლას მოვაჭრევინე. ჩემი ძველის ძველი ძმობილია: რა შვილია, ჩემთვის ურიგო რამეს გაიმეტებდა! ესეც ბრინჯი, აკულისა, ესეც ჩაი და შაქარი! კიდევ რა? ამბობდა ესტატე მოლიმარი სახით, ოჰ, ესეც მწვანილი, ოხრახუში და წიწმატი თავის რამერუმეებით!.. ჰაა, კიდევ გინდა რამე, ეფემიავ? ღმერთო, ღმერთო! აბა, ვნახოთ: ესეც ხმელი ხილი საახალწლოდ! მუდამ ქალაქში ხომ არ ვირბენ? ესეც ილი, მიხაკი და დარიჩინი. ყველა ამას, ეფემიავ, ერთი დედალი მიუმატე და ხვალ სწორედ ხელმწიფის საკადრისი სადილი. გვექნება. ხომ იცი, ხვალ სტუმრები მეყოლება. ადვილია, ადვილი, წარმოსთქვა ეფემიამ. ჰაა, როგორი ბიჭი ვარ, ეფემიაჯან? ეუბნებოდა პირმოლიმარი ესტატე თავის მეუღლეს. ძალიან კარგი, ძალიან კარგი: ვინა გწუნობს მერე? დ მიუგო ალერსიანად ეფემიამ და თანაც მხარზე ხელი დაჰკრა. ვნახოთ მეორე ვაგონი, სთქვა ესტატემ. ვნახოთ აქ რაღა ამბავია? აბა აქ არის, რაც არის და! აბა, მოდიოთ, მოდიოთ, ამოდიოთ ნუ იმალებით და! ჩაჰხაროდა მია ესტატე ხურჯინის თვალში ჩაწყობილს ნავაჭრ საქონელს. ესეც სონას საკაბე და ფეხსაცმელი. დილილმე, დილილმე! შესძახა სონამ და მიეტანა პაპას ხელებში. ფეხსაცმელსა და საკაბეს გულმკერდში იხუტებდა და სანახავად არავის ანებებდა. ესეც კოლას წაღები, სთქვა ესტატემ. "ზაგრანიჩნიან ნამდვილი, როგორ ლაპლაპებენ. კოლამ ხელები მიატანა და ჩამოართვა პაპას წაღები. ესეც სოფიოს საკაბე, თავის მეფემ გამოუგზავნა, სთქვა ესტატემ და მიაწოდა სქელ ლურჯ ქაღალდში გამოხვეული თავის რძალს, მაგრამ ეფემიამ დაასწრო და ჩამოართვა. ქიშმირია, ქალო, ქიშმირი! ეტყობა, რომ გამდიდრებულა ჩემი შვილი, აქამდის ჩითის კაბის ყიდვაც კი ეზარებოდა და ახლა ჰყურობთ?.. უცბად ქიშმირი. კარგია, მშვიდობაში გაცვითე, შვილო! სფქვა ეფემიამ და გადასცა რძალს საკაბე. ესეც შენთვის ფლოსტები, ჩემო გვრიტო და მარგალიტო, სთქვა ესტატემ: ნამდვილი საშენოა, საბებრო. ამის მეტი ვერაფერი გიყიდე, რადგან ჯიბესთან უკაცრავად გახლდით, ეჰ, ჩვენ ბებრები ვართ: მე ძველი ჩოხით, შენ ძველი კაბით, ჩემო ეფემიავ. ამათ გაიხარონ, ჯეილები არიან. ჩვენ იოლად გამოვალთ. ვინ გემდურის, კაცო! ამისაც დიდი მადლობელი ვარ. სთქვა ეფემიამ. სულ ბოლოს მია ესტატემ დიდი ამბით ამოიღო სათაგური, რომელიც დააბარა ყველა ოჯახის წევრმა დიდიანპატარიანად გულმოდგინებით. ესეც თქვენი სათაგური! წარმოსთქვა ესტატემ, ვნახოთ, რამდენს თავს დაიჭერთ?! გიშველა ღმერთმა! სთქვა გახარებულმა ეფემიამ. სულილა დაამწარეს ამ თავგვტიალეებმა, განჯინაში ვედარაფერი შემინახავს. ბავშვებმაც სათაგურს დაუწყეს სინჯვა: "აბა როგორია, დედილო?ნ გაიძახოდენ ისინი და თან გულმოდგინედ ათვალთვლებდენ თავგების სულთამხუთავს... მაშ არა, შენ დაიქერ თავგსა, მეხი კი ჩაგარტყი მაგ თავში! სთქვა ეფემიამ და თანაც ღნავალას, რომელიც ცეცხლაპირას წამოყუნთებულიყო, თავში სილა ჩაართყა: მთელი წელიწადია თვალყურს ვადევნებ და მე ამის დაჭერილი თავგი ვერა ვნახე. ეს სასიკვდილე მარტო ხელებში შემოგვჩერებია, რომ ვაჭამოთ რამე. თქვენც სათაგური ამუშავეთ, სთქვა ესტატემ: ღნავალა ძალიან ჭკვიანად იქცევა, ცოდოს ერიდება. ცოდოს, ამისმა მზემა, სთქვა ეფემიამ და წაჰკრა მუჯლუგუნის კატას, დაიკარგე აქედან, შე სასიკვდილე, ეგ შნო ჰქონდეს, ცოდოს არ მოერიდებოდა, მაგრამ უნარი რომ არ გახლავთ! თავგების ჯავრის

ამოყრის იმედი ყველამ სათაგურს დაამყარა. იმის მომზადებას შეუდგენ. ეფემიამ ცეცხლზე დიდი კაკლის ლებანი მოშუშა. დააგო მავთულზე და ასე ფეხზე შემოყენებული დადგა განჯინაში, როცა ბავშვებს აუხსნა და თვალსაჩინოდ აჩვენა, თუ როგორ შეძვრებოდა თავი, როგორ დაუწყებდა ცუცნას ლებანს, მახე როგორ დასხლტებოდა და მოამწყვდევდა შიგ ავაზაკს. მცირე ვახშმის შემდეგ დაიძინეს. ბავშვებმა საშობაო საჩუქრები ბალიშქვეშ ამოიდეს... ბუხრისწინ მხოლოდ ღნავალა სთვლემდა, ხოლო ბუხრის გვერდზე ლობიოს სადუღარი მოჩანდა სახელოვან ციციხვით, ყორნის ბოლოსავით გაშავებულ სარქველიანად.

III

სათაგვეთის სამეფოში დიდი ჩოჩქოლი ატყდა. განჯინიდან არაჩვეულებრივი, გულის წარმტაცი, ყნოსვის დამატკბობელი სუნი შემოდოდა. მთელი გუნდი თავგებისა დაიძრა ამბის გასაგებად: წინ მიუძღოდა სახელოვანი ფიცხელა, განთქმული სიძარდით, გელადობით და გამბედაობით: იმას მოსდევდა ცელქა, შემდეგ ცქმუნა, მერე კუდა, ფხორა: დანარჩენ თავგების სახელს ვინ ჩამოსთვლის ან კი. მთელი ფარა იყო: სულ რჩეული ვაჟკაცები. როცა პირველად ჩამოიხედეს განჯინაში, ცოტა არ იყოს, შეკრთნენ: სათაგური დაინახეს. ბიჭებო, აქ რაღაც ოინია! წამოიძახა ფიცხელამ: ჯერ ამისთანა რამ მე აქ არ მინახავს: არც ჯამსა ჰგავს, არც ქილაა, არც ბადია, არც საშაქრე, არც ბოთლი. სხვა რაღაც რამ არის საუცხოვო, საგანგებოდ მოწნულმოქარგული და ის მშვენიერი სუნიც სწორედ იქიდან მომდინარობს. ვხედავ კიდევაც, ლებანია ნიგვზი სა. აბა, შეხედეთ, შეხედეთ, როგორ მარჯვედ მოსატაცებელია. თავგებმა ცქერა დაუწყეს: ხან ერთი თვალით გასცქეროდნენ, ხან მეორით. მართლაც, საუცხოვო რამ მანქანაა, სიფრთხილეს თავი არ სტკივა. ჩვენ სამტროდ არ იყოს, ბიჭო, მოგონილი და! რაღაც იმნაირი რამა ჩანს. ჩემი გული და თვალი არ ენდობა, სთქვა ცელქამ... ჭემმარიტებაა. ჩურჩულებდნენ სხვა თავგები და ადასტურებდნენ ცელქას მოსაზრებას. უნდა ახლოდან გავჩხრიკოთ: მაგრამ ვინ გასჩხრიკვს, საქმე ისაა! აქ რას ვაკეთებ? ვაჰ, დედას ჩემი მტრისას... განა ეგრეც დავლაჩრდით, შევარცხვინო სათაგვეთი? სთქვა ფიცხელამ. შენ იცი! დართეს ნება სხვა თავგებმა: მხოლოდ ახლო არ მიეკარო, შორიახლოდან გაჩხრიკე. ახლო არ მიეკარო, გირჩევთ, შორი გზა მოიარე, შინ მშვიდობით მიდიო, ნათქვამია. ფიცხელა პირდაპირ მიცუფვნდა. ლებანი სუნს თვალწარბში აბნევდა და უნებლიეთ იზიდავდა თავისკენ, მაგრამ ფიცხელამ გზა აუქცია კარებს და სათაგურს გვერდიდან მოექცა. შემოუარა რამ დენჯერმე გარშემო. ვერაფერი სახიფათო დასახა, სადაც ერთი ლებანია დარჩენილი: უთავდარიგო დიასახლისს დავიწყებია, დაბრუნდა და თავის ამხანაგებსაც ესევე უამბო. რას იტყვით, ბიჭებო?! უთხრა ფიცხელამ თავგებს: მე საშიშს იქ არაფერს ვხედავ. გაბედავთ ვინმე შიგ შესვლას თუ ვერა? მოდი, მოვერიდოთ, სულ თავი გავანებოთ ეგ რაღაც მანქანაა, გვაკლდეს ეგ ერთი ნიგვზის ლებანი, სთქვეს თავგებმა. ჰაი, თქვე ლაჩრებო, თქვენა! ეგ არის თქვენი ბიჭობა, რომ ტრაბახობდით: მე ეს ვაჟკაცობა ჩავიდინე, მე ესაო? შეგირცხვათ ვაჟკაცობა. მე წავალ და მიცქირეთ, რა ბიჭია ფიცხელა! დ სთქვა და გაემართა სათაგურისაკენ. ხოლო სხვა თავგებმა სული განაბეს და შორიდან უთვალყურებდნენ. ფიცხელა მარდად მიცუფუნდა სათაგურთან და ცოტა ხანს შესავალ კარებთან გაჩერდა! მიიხედმოიხედა.

არაფერი ამბავია, მშვიდობიანობაა, აქ რაა სახიფათო? ჰაი, თქვე ლაჩრებო, წარმოსთქვა თავის ამხანაგებზე და შეჰყო თავი სათაგვეში. სულ მშვიდობიანობაა: თავში არავინა სცემს და გვერდში არავინა სჩხვლეტს. რაო? რა სჭირს? არაფერი, სრულიად არაფერი ძალიან კარგად შეიძლება შეექცეს ფიცხელა ნიგოზს. დეე ამხანაგებმა შორიდან უცქირონ და ნერწყვი ყლაპონ. მიუახლოვდა ლებანს და ოდნავ მოავლო კბილი, პირი გაიტკბარუნა. სრულიად დამშვიდდა, იმედი აიღო, რომ არავითარი უბედურება მას აქ არ მოელოდა და მოსწია კიდევაც მაგრა ლებანს. მაგრამ, აი სწორედ უბედურებაც ამ დროს მოხდა: სათაგური დასხლტა და ჩხაკანი მოისმა. თავზარდაცემული თავგები გაფრთხნენ. ეგონათ, მათაც გამოუდგებოდა სათაგური. ფიცხელამაც იგრძნო თავისი შეცდომა. მობრუნდა ფიცხლად და გაექანა კარებისაკენ გასასვლელად. მაგრამ ამაოდ: კარები უკვე მაგრა, ძალიან მაგრა იყო დაკეტილი. ძალიან შეწუხდა, სული და გული დაეკეტა. ამხანაგებისაკენ გადაავლო თვალი: არავინ სჩანდა. ჰაი თქვე მოლალატენო, თქვენა! წარმოსთქვა მან: გაიქცენ, დაიმაღენ, როდი მოდიან და მეშველებიან. შეახტა მაღლა სათაგურის ქერს, მიაწყდამოაწყდა იქითაქეთ კედლებს, ჰყოფდა ცხვირს მავთულეში, უსვამდა თათს, ღრღნიდა კბილით, ამო იყო ყოველივე ცდა, თანაც წრუწუნებდა. ტანზე ჭირის ოფლი დაასხა. ცოტა ხანს შეისვენა. ლებანი ისევ მთლიანად ეკიდა მავთულზე: ვის მოაგონდებოდა იმისი ქამა. გულმა აღარ გაუძლო და შეუძახა თავის ამხანაგებს: სად მიიმაღენით, თქვე უნამუსოებო, აღარ მომხედავთ? ერთერთი მაინც მოდით, ანდერძი დაგიბაროთ: მე მტრის ხელთა ვარ, მინდა გამოგესალმოთ. თავგებს ესმოდათ თვითთული სიტყვა ფიცხელას და ჩოჩქოლი შეექმნათ. მართლაც, ამბობდენ თავგები, რატომ ასე ლაჩრულად ვიქცევით, ეს ხომ სირცხვილია. მივხედოთ იმ კაცს, საუკეთესო ვაჟკაცსა ვკარგავთ. სთქვეს და დაემზადენ მისაშველებლად. ყველაზედ წინ ცქმუნა მიცუნცულდა ფიცხელასთან ვიშვიშით. მოგიკვდა ჩემი თავი, ამბობდა ცქმუნა და თან ცრემლებს იწმენდავდა თვალებიდან: აბა, რაღა თავი ქვას ვახალო და როგორ გიშველო? უნდა გაგეგონა, რომ გაფრთხილებდით! მეტად უჯიათი ხასიათი გაქვს, არ დაგვიჯერე. შენი თავიც დააღონე და ჩვენც. უსვამდა ცქმუნა გარედან თათს, ცდილობდა გაეგლიჯა სათაგურის მავთული. ნუ გეშინიანთ, ფიქრი არ არის: როგორც იქნება, გამოვალ. ნუ ტირით! მოკვდეს ბიჭი ფიცხელა, თუ ადამიანს ხელში ჩაუვარდეს! და თუ ვინიცობაა მოკვდეს და მტერმა გაიხაროს, შენ გეუბნები მარტო საიდუმლოს: ეზოში რომ დიდი ნიგვზის ხე დგას და გზისკენ მსხვილი ფესვი აქვს გაწვდილი, იქ ერთი ორმო თხილი მაქვს შენახული, ამოიღე და მოიხმარე. შე გასახარელო, მაგისი დარდი მაქვს ეხლა?! დ უპასუხა ცქმუნამ. თუმცა ნათქვამი ესამოვნა და კარგადაც დაიხსომა. ამ დროს სხვა თავგებიც მოვიდენ ჯარად და შემოერთყენ გარს სათაგურს. ყველამ სათითაოდ მიუტირა გალიაში დამწყვდეულს თანამომძეს უბედურება. ფხორა მაღალი ხმითა ტიროდა, მოსთქვამდა: სხვანი ბანს ეუბნებოდენ. თავგების ზარი გაიმართა, მაგრამ ისევ ფიცხელა უტევდა, ამხნევებდა: ნუ ტირით, დანო და ძმანო! მე თქვენი ქირის სანაცვლო ვიყო: მაგრამ ჯერ კიდევ იმედია დავეხწიო ამ წყეულ საპყრობილეს, სთქვა ფიცხელამ. საიდან და როგორ, მოგიკვდა ჩემი თავი? არ შეიძლება! უთხრა ფხორამ. სხვაფრივ თუ ვერა, ხეს გავჭრი კბილით, მაგრამ ეს ოხერი კბილი არ უდგება არსაიდან, მიუგო ფიცხელამ. დიდ ვაებაში და საგონებელში ჩავარდა თავგების გუნდი. ზოგნი ლოცულობდენ და ღმერთს ეხვეწებოდენ, დაეხსნა გაჭირვებიდან მათი თანამომძე. სხვანი გარედან მახის მავთულებსა

ღრღნიდენ, ტყუილად თავპირს იმტვრევდენ. გათენდა კარგად. უნდა წასულიყვენ თავთავიანთ ბინაზე. მაგრამ ფიცხელას მარტოდმარტო, უნუგეშოდ, უპატრონოდ დატოვება ემძიმებოდათ. ამ დროს ნემსა მისდგომოდა ფრცხელას, ჰბაქავდა და საყვედურით ავსებდა. ჰეეე, ახია შენზედ! გეგონა შეგრჩებოდა, იმ დღეს რომ კაკალი მომტაცე და შეექეცი. ვერ ამოგშხამდა!.. ვენაცვალე ღმერთს, შენი ჯავრი რომ ამომყარა, გამობრძანდი რაღა, თუ კაი ბიჭი ხარ! ეუბნებოდა ნემსი ნიშნის მოგებით. გამოვიდე? მაშ შენ გგონია, სულ აქ ვიქნები? ვაი დედიშენის ღმერთს, თუ გამოვედი! მაშინ მიცნობ, როგორი ფიცხელა ვარ: იქნება შენი ქათიბის ბეწვი ნიავს აქეთ. იქით მიჰქონდეს. გიხარიან, რომ დავემწყვდიე? მოიცა, ჯერ გავთავისუფლდე და მაშინ ნახავ შენს სეირს! ეუბნებოდა გაბრაზებული ფიცხელა. ცქმუნამ ვეღარ მოითმინა და ნემსას თავში თათი ჩაჰკრა. განა ისეც დაეცა ფიცხელა, რომ შენც მაგას ეუბნებოდე, შე წუპაკო, შენა! განა ეხლა დროა საყვედურისა? დაიკარგე აქედან! შეუტია ცქმუნამ. სხვა თავგებიც ასევე მოეპარენ ნემსას და გააძევეს იქიდან. თავგები ბჭობდენ, როგორ ეშველათ ფიცხელასათვის, როგორ დაეხსნათ იგი აპყრობილედან. ძმებო, ამხანაგებო! დაიძახა ბოლო დროს კუდამ: მე ძალიან კარგი, კარგზე კარგი ხერხი მოვიგონე: თუ თქვენც დამეთანხმებით, ვცადოთ და, თუ არ გამოდგა, ჩამქოლეთ. სთქვი და! თუ მოსაწონია, ჩვენც აქ მზადა ვარო, დაგეთანხმით, სთქვეს თავგებმა. მე, იცით, რასა ვფიქრობ, განაგრძო კუდამ, ეს რაღაც წყეული მანქანა შემოიტანა ამ ჩვენს სანადიროში შეჩვენებულმა ადამიანის ხელმა, რომელმაც შეიპყრო ჩვენი ძვირფასი ძმა და მეგობარი, სახელოვანი ფიცხელა, უნდა აქედან გადავკარგოთ. შევებნეთ ყველანი შიგ, შინ ავათრიოთ და იქ დავლენოთ, დავამსხვრიოთ, რომ ერთი ნამცეცა ნაჭერიც არსად მოიპოვებოდეს მაგისა ამ მიდამოში, თორემ განა მარტო ამ ზარალს გვაკმარებს? ბევრს სხვას უმეცარს ჩვენის ტომისას იმსხვერპლებს ეგ მანქანა. მართალია, მართალი! ყოჩაღ, კუდავ! დაიგრიალეს თავგებმა ერთხმად: მშვენიერი აზრია, მშვენიერი! დ ფიცხელასაც ამ საუბარზე მეტი გული მოეცა და უფრო მამაცად და მარდად დაიწყო სათაგურში სირბილი და ზედ ბლოტიალი. აბა შეუდგეო საქმეს: დაგვიანება ხელს არ მოგვცემს: მოგვასწრებენ და ავს დღეს დაგვაწევენ. თავგები ერთად მიეხვივნენ სათაგურს. ცელქამ ჩასჭიდა კბილი კუდზე, ცელქას ფხორა მოეჭიდა, ფხორას კუდა, კუდას ცქმუნა, იმას სხვა, იმას სხვა, და გაიჭიმა გუთნეულ ხარკამეჩებევით თავგების გუნდი. აბა გასწით, ბიჭებო, გასწით, თქვენს ღმერთს ვენაცვალე! აქეზებდა შიგნიდან ფიცხელა! დაიდრა, მივდივართ, შინ მივდივართ! მართლაც, თავგებმა ერთს გოჯზე გაათრიეს სათაგური და უფრო გამხნევდენ. ნუ გეშინიან, ძმაო ფიცხელავ! მოკვდეს ფხორა, თუ მტრის ხელში ჩაგაგდოს! უთხრა ამან ფიცხელას, როცა თავგებმა სულის მოსათქმელად შეისვენეს. შეისვენეთ, დაისვენეთ, უფრო კარგად გასწევთ! ეუბნებოდა თავგებს ფხორა. ეს რა კარგი რამ მოიგონა კუდამ, ვერ უყურებთ?!. ამბობდენ თავგები: მეტის მოგონება შეუძლებელია!.. დ კუდა თავმომწონედ ულვაშებს აცმაცუნებდა. მაშ თქვენ გეგონათ, მე თავში ბზე მაყრია? არა, ძმობილებო, მეც ჩემი ჰკუითა ვცხოვრობ. იცით, რა ოინები გამიწევია, სად გამძვრალვარ, სად გამომძვრალვარ, სად გადამხტარვარ?! მე ეს კუდი სათაგურმა არ მომაკვნიტა? ის სულ სხვანაირი იყო, მაგრამ გამოვუსხლტი მაინც ცოცხალი და დავიძარ. მას შემდეგ ე მაგისთანა ოჩხომაჩხო რაც შემეჯახება, მუდამ გზას ვუქცევ, ვერიდები. ან კი ძალად თავი რად უნდა გაიფუჭოს კაცმა! გიჟი ვარ? კაკლიანს, თხილიანს კოდში ან გოდორში შავძვრე!

რა ჭკუა იყო, რომ ერთი ლეზანისათვის ფიცხელამ თავი გაიფუჭა?! თუ ჭკუა არ იყო, ვაჟკაცობა ხომ იყო? სთქვა სათაგურიდან ფიცხელამ: მაგის მეტი რა გეთქმით ან კი? ვაჟკაცის გული სულ სხვაა, თქვენ რა ვაჟკაცები ხართ მერე? სათაგური რომ დასხლტა, თქვენ დაფთხით: გეგონათ, უკან გამოგეკიდებოდათ: მაგრამ უნდა გენახათ, მე როგორი ომი ავუტეხე და როგორ გადავკაწრე მავთულები... მამ! ის იყო გათენდა, როცა თავგებმა სათაგური თავიანთ სამრომსათარეშო ხვრელთან მიათრიეს და რაც ძალი და ღონე ჰქონდათ წრიპინებდენ, წრუწუნებდენ, ამხნევებდენ ერთიმეორეს, ბეჯითად გაეწიათ და აეთრიათ სათაგური, მაგრამ ვერაფერს ხდებოდენ. ვერ მოისაზრეს, რომ სათაგური ხვრელში არ გაეტევოდა, და მანც თავებს აკლავდენ.

IV

მღვდელმა წირვა ჩვეულებრივზე ადრე გამოიყვანა: ასე თერთმეტი საათი იქნებოდა, რომ საყდრიდან ხალხი გამოიშალა. წირვაზე მხოლოდ ესტატე და მისი რძალი სოფიო იყვნენ. ეფემიაკი სახლში მზარეულობდა, სტუმრებს მოელოდა. ჩვეულებისამებრ ამ საუფლო დღეს მია ესტატე უსტუმროდ არ დადგებოდა. ეფემიამ ყველაფერი მოამზადა. ღვინოც ამოიღო ქვევრიდან დოქებში და აგერ ესტატეც გამოჩნდა თავის სტუმრებიანად. წინ მღვდელი. მოხუცებული მაქსიმე მოდიოდა, წითელს ბზის ჯოხს მოიბჯენდა, თეთრი წვერი გულმკერდზე სცემდა, გაჟინჟილებული სახით მხიარულად მოლაპარაკობდა. იმას გვერდით მოსდევდა დიაკვანი, მასწავლებელი სპირიდონი, "ატსტავნონი კაპიტანი მიხეილი. რუსოსმალეთის ომის დროინდელი გმირი, რომელიც სოფლად ცხოვრობდა თავის მამულში და თავის სიცოცხლეს ატკბობდა, გუნებას იხალისებდა წარსულის მოგონებით, გლეხებთან თავის ვაჟკაცობაზე და გამირობაზე საუბრით. იმათ მოსდევდა რამდენიმე გლეხკაცი. ეფემიამ, დაინახა რა მომავალი სტუმრები, მაშინვე შეუდგა სუფრის გაშლას და გადაფინა ტახტზე გრძელი, ლურჯი სუფრა, დაალაგა პურები, დადგა შუა სუფრაზე "ბლუდინ, რომელზედაც ჯერ ისევ ორთქლი ასდიოდა აღმა ფეხებაშვერილს დედალს: ჩამწკრივა ბოთლები: დაალაგა სხვადასხვა სანოვაგე. აგერ სტუმრებიც შემოქუჩდენ დერეფანში და აუტეხეს ფეხებს ბრახაბრუხი: იყრეინებდენ ფეხსაცმელებიდან თოვლს და ტალახს. მობრძანდით, ბატონებო, მობრძანდით, არაფერი უშავს, ნუ შესწუხდებით, იატაკი არ გაფუჭდება, უთხრა სტუმრებს ეფემიამ, რომელიც წინ გაეგება და გულმოდგინედ ეპატიჟებოდა სახლში. მოგვილოცნია დღესასწაული, დაესწართ მრავალს მეუღლით, შვილებით! ულოცავდენ სათითაოდ სტუმრები. გმადლობთ, თქვენთანად! უპასუხებდა დიასახლისი და თან თავს უკრავდა ყველას. აბა მზადა ხარ, ეფემიაქალო?!. დაეკითხა ესტატე მეუღლეს: გვშიან, აი, მამა მაქსიმე სულ მუდამ იმას გვიბრძანებს ხოლმე, პური და ღვინო ახარებს გულსა კაცისასაო, დააბოლოვა სიცილით მია ესტატემ. ღვთის მოწყალებით ყველაფერი მზად არის, წარმოსთქვა ეფემიამ. ოღონდაც რომ ახარებს, სთქვა მამა მაქსიმემ და ესევე გაიმეორეს სხვებმა. მიიპატიჟა ესტატემ სტუმრები სუფრაზე და ესენიც დალაგდენ, ზოგნი მუთაქაზე მოკეცით, სხვანი ჩიკებზედ². არყით დაიწყეს. თამაძობა ყველამ ესტატეს მიულოცა, ჯერ ერთი როგორც ნაკურთხს,

² უკანონო.

საზოგადოების ამორჩეულს, და მეორეც როგორც მასპინძელს. ესტატე პირველად უარზე დადგა, ბოლოს დასთანხმდა. გაჩაღდა სმაჭამა. ძია ესტატემ პირველ სადღეგრძელოსთანავე მრავალჯამიერი შემოსძახა. თაგვები რაღას შვრებოდენ?.. ეწეოდენ სათაგურს, რაც ძალი და ღონე ჰქონდათ, თან ადამიანებზე, იმათ ქეიფზე ბრაზობდენ: ჩვენ ვტირით, ეგენი იმღერიანო. არაჩვეულებრივი ფეხების ფხაკუნი ასტეხეს, თან სხვადასხვა სუნი აბრაზებდათ. განჯინა, როგორც უწყით, იქვე ტახტის თავში იყო, ასე რომ ძია ესტატე განჯინის ძირითა პირს თავს ახვედრებდა. სტუმრები და მასპინძლები კარგად შეზარხობდენ. ქალო, ეფემიავ! დაიძახა ესტატემ, ამ განჯინაში რაღაც ამბავია. დამიდგა თვალი! წარმოსთქვა ეფემიამ და ორი თითი მიიღო ტუჩებზე გაკვირვების ნიშნად. ფაცაფუცში სათაგური როდილა მომაგონდა: უეჭველად თაგვი გაებმებოდა, წარმოსთქვა ეფემიამ და გაემართა განჯინისაკენ. განა ერთი, დედაკაცო, აქ ისეთი ხმაურობაა, რომ იქნება ასი ერთად დაგიჭიროსთ სათაგურმა, სთქვა ესტატემ. ხმაურობა დიდი ხანია ისმოდა, მაგრამ ყურადღება არ მივაქციეთ, სთქვა მასწავლებელმა და სხვებმაც შეუმოწმეს. ეფემიამ განჯინა მარდად გააღო: სათაგურს სწრაფად ხელი დაატანა. შიგ თაგვი შენიშნა: ხოლო სხვა თაგვები ვერ დაინახა, რადგან განჯინაში ბნელოდა. სათაგური გადმოიღო და აი საკვირველება! მთელი აკიდო თაგვებისა თან გადმოჰყვა: ცელქა, ფხორა, ცქმუნა, კუდა, ეცა, ბეცა და სხვანი მრავალნი. ამ სურათზე ყეელამ თვალეზი სჰყიტა, ჰიქები ხელში გაუჩერდათ და პირლიად დაუწყეს ცქერა. თაგვები მაგრა ჩასჭიდებოდენ ერთმანეთს ამხანაგის საშველად. მაგრამ რადგან შველა აღარ შეიძლებოდა, უშვეს სელი ერთმანეთს: ზოგი აქეთ ეცა, ზოგი იქით. ცელქამ მღვდელს ღვინიანი ჰიქა დააქვევინა და ამანაც: "აი შე წყეულოვონ, მიაყოლა თან: კუდა მასწავლებელს გადაახტა თავზე, ცქმუნა კაპიტან მიხეილს მიახტა ზედ გულზე და იმან ხმლისკენ წაიღო მტრის მოსაგერებლად ხელი ჩვეულებისამებრ, მაგრამ ამ დროს ზედ არ შერჩა: ფხორა მამასახლისის წვნიან ჯამში ეცა და სულ დაიბუგა ფეხები. ბეცა თვალპირში ეცა ღნავალას, რომელსაც გზირი სოსია სთავაზობდა გამოხრულ ძვლებს, მაგრამ იმან, თითქოს აქ არაფერიაო, ყურიც არ გაიბერტყა. ასტყდა სახლში აურზაური: "ჰაი თქვე წყეულებო! ა"დაგწყევლოთ ღმერთმა! "ვაჰ, რა ამბავია? ა გაისმა აქეთიქიდან, ქეიფის ნირი გააფუჭეს თაგვებმა. თუმცა ეცინებოდათ სტუმრებს, მაგრამ თანაც სწყინდათ: მასხარად გვიგდებენ, თუ რა არისო. თაგვებმა თავს უშველეს: დარჩათ ხელში მარტო ფიცხელა, და მოინდომეს იმაზე ჯავრის ამოყრა. მოითხოვეს სადგისი. უნდა დაეჩხვლიტათ. ეფემია ყველაზე მეტად ბრაზობდა. ფიცხელა აღარ ინძრეოდა: გაფითრებული დაბლიდან ამგვლენდა საბრალოდ თვალეზს. გადაწყვეტილი ჰქონდა თავისი ბედი. "აჰ, რაზბონიკ! ა გადაუტრიალა თვალეზი მიხეილმა. ყველა იმ აზრზე დადგა, რომ დაეჩხვლიტათ ფიცხელა, მოეკლათ სათაგვეთის გამოჩენილი გმირი და ისიც გულჩათუთქული, მუხლმოკვეთილი მოელოდა სიკვდილს. დაუპირეს ფიცხელას მოკვლა, დაჩხვლეტა, წამება, მაგრამ მფარველად ესტატე დაუდგა. არა, ბატონებო, მე, როგორც თამადა, ვათავისუფლებ თაგვს, რადგან დღეს საუფლო დღეა, და ეგ თაგვიც ალბათ რითიმე შესანიშნავია, რომ თავის თანამომძეთა თანაგრძნობა მოუპოვებია. ხომ ნახეთ, როგორ ეშველებოდენ თაგვები და უნდოდათ მისი გათავისუფლება. უნდა გავათავისუფლოთ! ზოგი ღვთის გულისთვის, ზოგიც მე მიხატრეთ! რა გაეწყობოდა, დაეთანხმენ ძალაუნებურად ესტატეს, და ეფემიამ ფიცხელა სათაგურიდან გაუშვა გარეთ თოვლში, რომ ეგები იქ მაინც

მომკვდარიყო. ფიცხელა ფხაჭაფხუჭით გარბოდა, თოვლისას ბუქს აყენებდა და გამალებული ეცა ბელლის ქვეშ... როგორ უხაროდა! ახლა რას ეტყოდა თავის ამხანაგებს, რამდენს ტყუილს შეხანხლავდა!.. სტუმრები ჰკვირობდნენ თავგების ამგვარ ერთმანეთისადმი შებრალებას და თანაგრძნობას. მასწავლებელმა ეს განმარტა და რამოდენიმე მაგალითი. მოუყვანა ფრინველებისა და ცხოველების ცხოვრებიდან... ქეიფი განახლდა. ესტატე განაგრძობდა სადღეგრძელოებს: თავგები დაემებდნენ ერთიმეორეს... როცა ესტატემ და მისმა სტუმრებმა გაათავეს ქეიფი, თავგებმა სწორედ მაშინ დაიწყეს. შეიყარნენ საღამოზე ერთად, დაჰკრეს დაფს, დოღს, დაირას, დუდუკს, ზურნას: ლეკურს თამაშობდნენ, მღეროდნენ, ფიცხელას ცაში ისროდნენ, ხელზე იქორქორებდნენ: ეს უკანასკნელი ბაიათებს ამბობდა, ამაყად გამოიცქირებოდა, გამარჯვებას დღესასწაულობდა.

1908 წ.